

TÜSİAD KÜRESEL SİYASET FORUMU MAKALE DİZİSİ NO-5

ARALIK 2022

2022'de Türk Dış Politikası

E. ŞAFAK GÖKTÜRK

TÜSİAD Küresel Siyaset Forumu akademik bağımsızlık ilkesi çerçevesinde disiplinler arası bir platform olarak küresel siyaset ve dış politika alanında bir 'makale dizisi' başlatmıştır. Dizideki makaleler yazarlarının görüşlerini temsil etmektedir.

E. Şafak Göktürk, Dışişleri Bakanlığı'nda 1979-2019 yıllarını kapsayan diplomatik kariyeri boyunca üstlendiği bir dizi görev arasında Lagos Büyükelçiliği İkinci Katibi, BM nezdinde Daimi Temsilcilik Başkatibi, Atina Büyükelçiliği Başkatibi, Tahran Büyükelçiliği Müsteşarı, Frankfurt Başkonsolosu, BM nezdinde Daimi Temsilci Yardımcısı, Ortadoğu Genel Müdür Yardımcısı, Siyaset Planlama Genel Müdürü, Mısır, Singapur ve Norveç nezdinde Büyükelçi oldu. 1957 doğumlu olan Göktürk evli ve iki çocuk babasıdır. Dış politika alanındaki değerlendirmeleri Diplomasi Koridoru ve Gazete Duvar gibi mecralarda yayınlanmaktadır.

İÇİNDEKİLER

I. Bugüne Uzanan Yol	05
II. Değişim İhtiyacı	06
III. İlişkileri Düzeltmeye Yöneliş	08
Körfez	08
İsrail	08
Mısır	09
Suriye	09
Avrupa	10
IV. Jeopolitik Gerçek Kendisini Hatırlatıyor	11
V. Batı ile İlişkilerin Bakiye Odakları: ABD ve Yunanistan	13
VI. Bir Dönemin Getirdikleri	15

2022'DE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

I. Bugüne Uzanan Yol

Adalet ve Kalkınma Partisi 20 yıl önce iktidara geldiğinde dış politikada Cumhuriyet'in rasyonel ilke ve davranışları üzerine kurulmuş bir ilişkiler ağı devraldı. Ancak, koşullar da uygun ortam oluşturuyordu. Zira,

- a.** Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında kanat ülke hüviyetinden bölgeler arası merkezi konuma doğru geçiş sürecindeydi.
- b.** Ülkenin artan ekonomik, siyasi ve yumuşak güç kapasitesi "itme-çekme" (push and pull) dinamiğini harekete geçirmiş, yakın çevresinden başlayarak dış dünya ile etkileşimi yoğunlaşmıştı.
- c.** Küresel düzeyde güç parçalanması belirginleşmiş, Türkiye'nin de görece ağırlığı artmıştı.
- d.** Bunlara koşut olarak iş birliğinde bölgeselleşme eğilimleri bölgesel sahiplenme dürtülerini beraberinde getirmişti.

Bu uygun koşullar, yeni hükümetin etkinlik arayışlarının önemli bir bölümünü kendiliğinden karşılıyordu. 1999-2002 arasında koalisyon hükümetlerince gerçekleştirilmiş yapısal hukuki ve ekonomik reformlar temelinde hareket eden ve bu reformları Avrupa Birliği (AB) üyeliği perspektifiyle derinleştirme vaadinde bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti, 2002-2008 zaman kesitini, bazı yalpalamalarla, büyük ölçüde bu çizgi üzerinde sürdürdü. Bu, birinci dönemdir.

2009'a gelindiğinde ideolojik refleksler belirginleşti. Böylece, ideolojik yönelim dönemi (2009-2013) başladı.

Bu dönemin hazırlık evresi (2009-2011) ilk kırılmalarla kendisini gösterdi. Bunlar, 2008-2009 Gazze savaşının yol açtığı sınır yıpranması, Ocak 2009 Davos resti ve Mayıs 2010 Mavi Marmara olayıdır.

Bu dönemde, dış politikada "stratejik derinlik" ve komşularla "sıfır sorun" en sık tekrarlanan kavramlar haline gelmişti. Bu ikincisi aslında bir iyi dilek olmaktan ziyade, Cumhuriyet'in ulusal karakterli dış politikasını sorgulama amacını taşıyordu. Zira, bu politikanın özellikle Müslüman komşularla "doku uyumsuzluğu" içinde olduğuna inanılıyordu. Kulağa hoş gelen bu slogan gerçekçilikten kopuşun da ilk göstergelerindendi. Zira komşuluk, uluslar arasında yaşam alanlarının buluştuğu ve kesiştiği ortamları tanımlar. Bu, yaşanabilecek geçici veya sürekli sorunların da zeminidir. Amaç çözülebilecek sorunların çözülmesi, karşılıklı temel tutumlar nedeniyle çözülemeyenlerin ise daha geniş ortak çıkarlar zemininde yönetilmesidir. Yoksa tek taraflı "sıfır sorun" beyanı, beyan sahibini baştan borçlu konuma düşürür.

Bu dönemin ikinci evresi (2011-2013) ideolojik şahlanıştır. Bu zaman kesiti Arap başkaldırılarıyla başladı.

Tunus'ta başlayan ve Mısır'a sıçrayınca bütün Arap dünyasını etkileyen değişim dalgası aslında bir yurttaşlık hareketiydi. Şehirli bir isyandı. Talepler yalındı. Onur, eşitlik, özgürlük ve yeterli aş istiyorlardı. Bunlar, Cumhuriyetimizin ilkelerini ve demokratik yönelimini teyit ediyordu. Ancak, hükümet bunu böyle okumadı. Müslüman Kardeşler'in (MK) Mısır başta olmak üzere bir dizi ülkede ilk serbest seçimlerde avantaj sağlayacağı beklentisi, hükümeti tek kanallı bir yola soktu.

Ancak bu beklenti iki buçuk yıl içinde hüsrarla sonuçlandı. Tunus'un İslamcıları aşan demokratik uzlaşma denemesine yönelmesi, Mısır'da Cumhurbaşkanı Morsi'nin ihtilalin gerçek sahibi olmadan ülkeyi partisinin güdümüne almayı hedeflemesi, buna karşılık Silahlı Kuvvetlerin halktaki hoşnutsuzluğu değerlendirerek 2013 yazında yönetime el koyması, Suriye'de İhvan'ın etkin bir oyuncu olamayacağını kısa sürede anlaşılması ve nihayet bu ülkenin bölgesel hesaplaşma ve devrim ateşinin söndürülmesi arenasına dönüşmesi Ankara'daki havayı tümüyle değiştirdi. Bu durum içselleştirildi. Türkiye'de Gezi Parkı gösterileri bunların yanı sıra ve üzerine geldi. Bu iç ve dış gelişmelerin kümülatif sonucu, hükümetin varoluşsal kaygılarının ön plana çıkması oldu.

Bu kaygıların etken olduğu aşamaya böylece geçildi. Bu, 2013-2018 dönemidir. 2016'daki darbe teşebbüsünün ardından güvenlik ve istikrar tek merkezli güç konsolidasyonunda arandı. Avrupa, müttefiklerimiz ve güneyimizle ilişkilerde Cumhuriyet'in yerleşik öncelik ve uygulamalarından uzaklaşıldı.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle birlikte ise dış politika bakımından da yeni döneme (2018-2021) geçildi. Aslında bir önceki dönemin içinde de değerlendirilebilecek bu son kesitin ayrı bir aşama olarak gösterilmeyi hak etmesi, Türkiye'yi derinden etkileyen yöntemi nedeniyledir. Bu dönemde iç ve dış gündem organik olarak birleştirilmiştir.

Uygulanan yöntemin iki belirgin özelliği vardı. Birincisi, dış gündem kamuoyu nezdinde hem güç hem de dış tehdit algısı oluşturacak boyutları öne çıkartılarak yönetildi. Dış politika, uluslararası ilişkilerin doğası ve seyri içinde yönetilmesi gereken bir kamu işlevi olmaktan uzaklaştırıldı, krizle eş anlamlı kılındı. İkincisi, köpürtülen dış sınımlar içeride hak, hukuk ve güvenlikte alan daraltıcı hamlelerle eklemlenerek -konuların örtüştüğü hallerde de birbirleriyle irtibatlandırılarak- beka gündemi haline getirildi. Bu bakımdan, dış kriz algısı yaratılmasıyla hükümetin sürekliliği ve konsolidasyonu gündemi bir araya getirilmiş oldu.

II. Değişim İhtiyacı

Doğal olarak, dış politika konu ve sınımları kendi verileri üzerinden yönetilmek yerine genel bir buhran gündeminin içine sokulup araçsallaştırıldığında, yapılan hamleler ya arzulanan ölçüde sonuçlar getirmedi ya da ters tepti. Bu süreçte tutarlılık ve kurumsallık dikkate alınmadı.

Ancak bu yöntemin kullanım ömrü bir süre sonra doldu. Bunun belirtileri aslında 2020'den itibaren artan ölçüde görüldü. Artık yapılan hamlelerle, gözetilmiş hedeflerin korunmasıyla değil, bunların türevleriyle uğraşılmaya başlandı.

Örneğin,

-Suriye için beyan edilen hedeflere ulaşamadı. İdlib'de tutulan zemin pratikte Türkiye'yi Rusya ve Suriye yönetimi karşısında sığınmacıların ve radikal grupların akıbetinden sorumlu kıldı, diğer taraftan sınırimıza yeni bir sığınmacı hareketini fiziki ve siyasi olarak önleyebilecek bir avantaj sağlamadı. Fırat'ın doğusunda ABD, batısında Rusya hareket alanımızı tanımladı.

-Libya'da siyasi uzlaş süreci, zamanında geçici yönetimle yapılmış olan deniz yetki alanı anlaşmasını da, Libya'daki varlığımızı da bir ölçüde boşlukta bıraktı, gözettiğimiz hedeflerin yerine bunların akıbeti gündem oldu. Libya hamlemiz, Mısır'ın Yunanistan'la deniz yetki alanı anlaşması yapmasını hızlandırdı, Yunanistan'a karşımızda el üstünlüğü sağladı.

-Askeri gücün öncelendiği güç projeksiyonu dış politikanın bütünlüğünden ve diğer araçlarından soyutlandı. Kıbrıs sorununun, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanı uyuşmazlıklarının ve Ege sorunlarının birbirleriyle harmanlanarak hedef büyütülmesi, karşımızda başka şekilde bir araya gelemeyecek bir cephe yarattı. Doğu Akdeniz devletleri, Körfez ve AB karşımızda kenetlendi. Bu konulardaki meşru pozisyonumuz sorgulanır oldu. Sonuçta, denizlerde etkin varlığımızı göstermemiz zora girdi.

-Körfez'in en önde gelen iki ülkesinin düşmanlaştırılması, bunların Türkiye'ye ekonomik, siyasi ve jeopolitik zarar verme kapasitelerini kullanmalarına yol açtı.

-AB ve genel olarak Batıyla ilişkilerin sistemik ortaklık zemininden koparılıp, ötekileştirme söylemi eşliğinde bir al-ver ilişkisine indirgenmesi Türkiye'nin Avrupa'da çıkarlarının korunmasını da zora soktu. Kavala davası Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nden çıkartılması ihtimalini de içeren bir sürece dönüştü.

-S-400 alımı, hava savunma tedarik olanaklarımızı sıkıntıya soktu. Yalnızca beşinci nesil F-35 platformundan mahrum kalmadık, bir önceki neslin (F-16) geliştirilmiş platformunu edinme olanağımız da Türkiye'ye sırtını dönmüş ABD Kongresi'nin insafına terkedildi.

-Rusya ile ilişkiler kendi verilerinin dışına taşınarak ABD ve genel olarak Batıyla çekişme aracı yapıldı. Ancak bu durum Rusya'nın nezdimizdeki manivela yeteneğini yükseltti.

-İran, hükümetin yakınlık söylemlerine değil, kendi gündemine baktı. Suriye'de etkisi daha da arttı.

Bölgedeki gelişmeler kayıpları daha da belirginleştirdi. İsrail'in bölgedeki yalnızlığının ikinci halkası da (sınırdışlarının ötesindekiler) kırıldı. İhvan hareketinin yediği darbeler yalnızca zayıflamasına yol açmadı. Tek boyutlu ve bağlamsal bir ideolojik hareket olduğu daha iyi görülmeye başladı.

İçeride, iç-dış gerilim bağlantısı özellikle ekonomik krizin etkisiyle anlamını iyice yitirdi. Kamuoyu, dışarıya dönük alevlenmelerden etkilenmez oldu.

Ekonomik buhranın da etkisiyle, çekim gücümüz ve dışarıya sunabileceğimiz dinamik kapasite daraldı. Bunların sonucunda küresel güç dağılımında yerimiz ve bölgesel oyun kurucu rolümüz aşındı.

III. İlişkileri Düzeltmeye Yöneliş

Bu bilanço hükümeti makas değiştirmeye yöneltti. Burada, pratik ihtiyaçlar gözetildi. Dış politikanın yeniden bütünlüklü bir değerlendirilmesi yapılmadı. Önceden, kısa vadeli ve dar hesaplara dayalı hamlelerin maliyeti doğrudan hükümet yerine Türkiye'nin sırtına yüklenebiliyordu. Artık özellikle ekonomik bozulmanın derinleşmesiyle, dışarıdaki çatışmacı pratik, daha geniş kesimler tarafından sorgulanmaya başladı. Ayrıca çatışmacı tarzda ısrarın dış kaynakları iyice kurutabileceği anlaşıldı.

Tavır değişikliği 2021'de başladı, 2022'de sürdü. Hükümet, güneyimizdeki coğrafyada iki öncelik gözettti. Birincisi, yönetilemeyecek ölçülere erişen kriz politikasının geriye sarılmasıydı. Körfez, İsrail ve Mısır'la yumuşama ve olabildiği kadarıyla normalleşme bunun ifadesiydi. İkincisi, yeni parasal kaynak ihtiyacıydı. Muhataplarımız, Türkiye'nin içine düştüğü siyasi yalnızlığı ve ekonomik açmazı teşhis etmekte zorlanmadılar. Tarafların üzerinde buldukları normalleşme düzlemi, ne yazık ki büyük ölçüde bu teşhise dayandı.

Körfez

2022 yılının ilk aylarında Körfez'de önce Birleşik Arap Emirlikleri, ardından Suudi Arabistan'la normalleşme zemininin yoklandığı temas trafiği arttı. Nihayet, her iki ülkeyle Devlet Başkanı düzeyinde karşılıklı resmi ziyaretler gerçekleştirildi. Yumuşama, hükümetin karşıtlık politikasının üzerine sünger çekmesiyle sağlandı (örneğin BAE'nin 15 Temmuz darbe girişiminin ardında yer aldığı suçlaması tümüyle terkedildi, Kaşıkçı cinayeti dava dosyası ise Suudi Arabistan'a devredildi).

İsrail

İsrail'le de daha önce ilişkilerin seviyesinin düşmesine yol açan keskin söylem kenara bırakıldı. İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'da aşırı güç kullanımına yönelik tepkiler, ikili ilişkilerin sorgulanmadığı içerik ve üsluba çekildi. İsrail'de Netanyahu'nun uzun liderliği sonrasında kurulan koalisyon da yeni Cumhurbaşkanıyla birlikte bu açılımı değerlendirdi. İlişkilerin düzelmesi fırsatını teşhis edince proaktif davrandı. İsrail Cumhurbaşkanı'nın Mart'ta Türkiye'yi ziyaretiyle ivme konsolide edildi. Sonbaharda da karşılıklı Büyükelçiler atandı. Ekim sonunda İsrail Savunma Bakanı Türkiye'yi ziyaret etti. Olumlu siyasi ivmeyi canlı tutmayı amaçladığı izlenen bu ziyaretin somut bir iş birliği içeriği olmadı. Savunma Bakanı'nın kendi ifadesiyle, geleceğe dönük savunma iş birliği potansiyeline kapı aralandı. İsrail'de ekim ayında tekrarlanan genel seçimler sonucunda Netanyahu'nun başını çektiği sağ cepheyle ve bu kez yeterli çoğunlukla iktidara dönmesi elbette iki ülke arasındaki normalleşmenin seyri açısından da dikkate alınmalıdır. Ancak ilişkilerde yeniden gerginliğin zorlanması iki taraf açısından da eskisi kadar kolay olmayacaktır.

İsrail'le ticari ilişkilerimiz zaten hep canlı oldu. Gerçi siyasi ilişkiler eski seviyesine gelmedi. İsrail bakımından özellikle Hamas'ın Türkiye'den gördüğü yakınlık bir güvenlik sorunu oluşturmaya devam ediyor. İsrail, daha geniş çerçevede, Türkiye cenahındaki bu pragmatik değişimin kalıcı olduğu sonucuna varamıyor.

Kısaca, İsrail'in bu aşamada normalleşmeyle gözettiği hedef ikili ilişkilerin ileri düzeylere taşınması değil, Türkiye'nin kendisine yönelik karşıtlığına son vermesiydi. Bu sağlandı.

Mısır

Mısır'la normalleşme girişimleri, 2021'deki başlangıç noktasından çok ileri gidemedi. İkili ticaretin de büyük ölçüde sorunsuz sürdürüldüğünün gözlemlendiği ortamda Mısır işleri ağırdan aldı. Mısır için öncelikli iki konu MK yöneticilerinin Türkiye'deki varlık ve faaliyetleri ile Türkiye'nin Libya'da Trablus yönetimine sağlamaya devam ettiği siyasi ve askeri destekti. Gerçi İhvan'ın Türkiye'deki profili küçültüldü, Libya'da ise Doğu ve Batı'daki oluşumlar arasında ağır aksak da olsa bir uzlaşma süreci yürürlüğe girdi. Ancak Mısır, deniz yetki alanlarının kullanımında Körfez'den İsrail'e, Yunanistan ve GKRY'den Fransa'ya kadar geniş bir zeminde sağlamış olduğu iş birliğinin verdiği özgüvenin de rahatlığıyla, Türkiye'den daha somut beklentiler içinde gözüktü. Nihayet, ekim sonunda Mısır Dışişleri Bakanı, Türkiye'nin Libya'ya yönelik politikasına işaret ederek, normalleşme sürecini askıya aldıklarını bildirdi. Trablus ile Tobruk arasında yeni uzlaşma girişimine karşı çıkan Libya Başbakanı'nın Türkiye tarafından kollanarak, kendisiyle önce denizde araştırma anlaşması, ardından askeri iş birliğini ve silah tedarikini artıracak iki yeni mutabakat imzalamasının Mısır'ın bu kararında etkili olduğu düşünülebilir. İki ülkenin Cumhurbaşkanı'nın Katar'da Dünya Futbol Şampiyonası'nın açılışında karşılaşmaları olumlu bir adım oluşturmuştur. Ancak bu gelişmenin hemen normalleşme sürecini hızlandırması beklenmemelidir. Diğer ülkelerle normalleşme girişimlerinde olduğu gibi Mısır'la da normalleşmeyi talep eden taraf Türkiye'dir. Mısır, önce beklentileri yönünde somut ilerleme olmasını görmek isteyecektir.

Suriye

Konum ve koşullar çok farklı olmakla birlikte, hükümetin Suriye yönetimiyle izlediği temas geliştirme süreci Mısır'la yaşananı çağrıştırdı. Önce, son bir yılda Suriye bağlamında kristalize olan duruma göz atmamız gerekir.

Güçlerimizin Suriye toprakları üzerindeki varlığı, coğrafi konuşlanmanın dışında, iki kümede görülebilir. Birincisi, PKK uzantısı PYD/YPG unsurlarına karşı alan ve mevzi denetimidir. Yaklaşık iki yıldan beri arazide bir değişiklik olmadı. Temmuz ayında Tahran'da yapılan üçlü zirvede Rusya ve İran'ın Suriye'de yeni bir harekatımıza kesinlikle karşı oldukları teyit edildi. Geçen ay İstanbul'da meydana gelen terör saldırısının ardından Silahlı Kuvvetlerimiz Suriye'nin kuzeyinde belirli noktaları vurdular. Bunu sınırlı kapsamda bir kara harekatının izlemesi muhtemeldir. İkincisi, son tahlilde Rusya -ve İran- tarafından üzerimize ihale edilmiş İdlib'deki cihatçı terörist ve iç mülteci yoğunluğu açmazdır. Bu açmaz, ÖSO ve HTŞ arasındaki güç çekişmesinin büyümesiyle daha da karmaşıklaştı.

Arazideki durumun dışındaki gelişmeler Suriye politikasının parametrelerini daha da hızlı değiştirmeye başladı. Ekonomik krizle birlikte, Türkiye'deki milyonlarca Suriyeli sığınmacının yol açtığı demografik, ekonomik ve sosyal sınamalar kamuoyuna siyasi bir sorun olarak mal oldu. 2011'den beri izlenen Suriye politikası yüzünden bugünkü boyutlarına eriştiği üzerinde yaygın görüş birliğinin olduğu sığınmacı sorununun çözümü konusunda muhalefet sesini yükseltti. Neredeyse sırf bu gündem üzerinden yeni bir siyasi parti bile kurulabildi.

Ukrayna savaşı ise tablonun tamamını etkiledi. Bu savaşın, Türkiye'nin Suriye'de elini en azından Rusya'ya karşı güçlendirdiğinin düşünülmesi yüzeysel bir bakış olur. Bir sonraki bölümde ele alınacağı üzere, Rusya'yla çok unsurlu, girift ilişkilerimiz hükümeti Suriye'de frenlemektedir. Buna, Ukrayna savaşı üzerine yaşanan jeopolitik kırılmanın, müttefiklerle ilişkilerinde sorunlar yaşayan hükümete Rusya yönünde bir hareket alanı sağlamış olmasını da eklemek gerekir.

Bu faktörler, bir bütün olarak, hükümeti Suriye yönetimi ve lideriyle görüşme noktasına adım adım yaklaştırdı. Suriye yönetiminin ise, Mısır örneğinde olduğu gibi, acelesi yoktur. Esasen Suriye Devlet Başkanı, iki ülkenin liderler düzeyinde buluşmasını reddetti. Suriye'nin, bu düzeyde bir görüşmenin sağlayabileceği yararlar konusunda tereddütleri olmalıdır. Suriye'nin bitap düşmüş ordusu İdlib'le en azından şimdi başa çıkabilecek durumda değildir. Resmi beyanlarından farklı olarak, Türkiye'nin daha bir süre topraklarında kalmasını tercih eder. Ülkenin kuzeydoğusuna gelince, Suriye'nin muhatap olacağı, ABD gibi, başka oyuncular da bulunmaktadır. Konu Türkiye ile konuşmaktan ibaret değildir. Sığınmacıların geri kabulü ise Suriye rejiminin gündeminde neredeyse yoktur. Rejim aleyhtarlarıyla harmanlanmış Sünni nüfusun ülkeden eksilmiş olması Şam için iyi bir sonuçtur.

Dahası, 2000'lerdeki durumdan farklı olarak, Türkiye, Suriye'nin bölgede ve Avrupa'yla ilişkilerinde yalnızlığını kırabileceği bir aracı olma hüviyetinde de değildir. Ayrıca, Suriye zaten Arap ülkelerinin saflarına dönüş yolunda büyük mesafe almıştır.

Avrupa

Yumuşama eğilimi Batı'daki ilişkilerimize ise çok sınırlı ölçüde yansdı. Yunanistan'la gerginliğin yeniden alevlenmesi bu durumda bir ölçüde etkili oldu. Ancak, asıl etken, Batıyla yakınlaşma menziline olunmamasıydı. Türkiye'deki gelişmelerin Avrupa Birliği ile bırakınız üyelik sürecini, işlevsel dengeyi korumaya bile olanak tanımadığı açıktı.

Ülkemizdeki günlük dış politika tartışmalarında yapılan en yaygın hatalardan biri, Batılı müttefik ve ortaklarımızla ilişkilerimizin diğer ikili ve çok taraflı ilişkilerimizle aynı düzlemde görülüp karşılaştırılmasıdır. Buradan hareketle, Türkiye'nin aslında Batı'dan uzaklaşmadığı, çıkarları gereği dünyanın her bölgesiyle ilişki geliştirdiği söylenebilmektedir. Bütün ülkelerle ilişkilerimizin maddi çıkar, güvenlik, istikrar ve etkin profil sağlama motiflerinde bulunduğu gerçektir. Ancak, Batı ile ilişkilerimiz, bu ilişkilerin de üzerinde yürütüldüğü ayırt edici normatif ve "sistemik" bir zemindedir. Bu zemine "demokratik ülkeler topluluğu" olarak atıfta bulunulması kavram karışıklığını aşmak bakımından yararlı olacaktır.

IV. Jeopolitik Gerçek Kendisini Hatırlatıyor

24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya topyekun saldırısı bir jeopolitik kırılmaya yol açtı. Bunun Türkiye bakımından anlamı sarı, etkisi ise doğrudandı.

Bu gelişme bir boyutuyla, Rusya'nın Çarlık döneminden beri değişmeyen coğrafi kesintisizlik algı ve inancının hiçbir norm ve sınır tanımayabileceğini gösterdi. Diğer boyutuyla ise, sistem çatışmasını sıcak savaş düzlemine taşıdı. Putin ve Avrasyacıların Ukrayna'yı bir devlet ve ulus olarak reddeden doktrininin tersinden okunması gerçeği gözler önüne seriyordu. Ukrayna, demokrasi tercihiyle "içinde yer aldığı" Rus alan ve ulusunun düzenine tehdit oluştuyordu. Bu gelişme küresel ölçekte ve Çin'le birlikte değerlendirildiğinde, yeni bir aşamaya geçildiği açıklıkla görülüyordu.

Demokratik ülkeler, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal hamlesinin bu ülkenin sınırlarının ötesinde yaşamsal bir sınama oluşturduğunu kısa sürede idrak ettiler. Rusya'nın saldırısı, meşru güvenlik ihtiyacıyla açıklanamayacak boyut ve nitelikteydi. Jeopolitik kırılmalar, ülkeleri durdukları yer bakımından daha disiplinli davranmaya yöneltir. Özgürlük ve eşitlik hukukuna tabi halklardan oluşan demokrasiler karşılaştıkları tehdidin yaşamsal niteliğinin ışığında, aralarında yaşamın doğal akışında mevcut olan görüş ve çıkar farklılıklarının üzerine çıktılar. Kenetlendiler, çünkü gerek tehdit gerek kendi durdukları yer belliydi.

Türkiye ise, Avrupa genelinden ayrışarak, kırılmayı iki boyutuyla birlikte yaşadı. Rusya'dan kaynaklanan güvenlik sınaması belli ki geçmişte kalmış bir olgu değildi. Bu bakımdan NATO üyeliğimizin ve İttifak dayanışmasının yaşamsal olmaya devam ettiği açıktı. Ancak diğer taraftan, Türkiye demokrasi ve hukuk devleti performansının sorgulandığı bir evrede yeni savaş ortamına yakalanıyordu. Bu bahiste Türkiye sistemik fay hattının demokrasiler tarafında görünmüyordu. Hükümetin politikası da bir tarafta bu iki dinamiğin birbiriyle ilişkisi, diğer tarafta bunların Rusya'yla mevcut girift ilişkilerine yansımaları üzerinden şekillenmeye başladı.

Hükümet başlangıçta NATO İttifakı'nın önemine vurgu yapmakta zorlanmadı. Avrupalı müttefiklerimizin bir bölümünün Türkiye'yi ziyaretleri de havayı pekiştirdi. Üslupta yumuşama aslında bir önceki yıl başlamıştı. Bunların üzerine Ukrayna savaşıyla gelen jeopolitik sarsıntı hükümetin ittifak ilişkilerine vurgusunu belirginleştirdi.

Sonuçta şöyle bir denge oluştu. Ulusal düzeyde Rusya'nın saldırısını reddettik, Ukrayna'nın egemenlik ve toprak bütünlüğünü savunduk, Montrö Sözleşmesi'nin 19'uncu maddesini işlettik, Ukrayna'ya verdiğimiz insansız hava araçları iyi işler başarmaya devam etti. NATO Zirve bildirimleriyle Rusya'nın saldırganlığını kuvvetle kınadık, ancak yaptırımlara katılmadık, hava sahamızı kapatmadık, savaşın ilk aylarında tarafların buluşmalarında kolaylaştırıcı olduk.

Ancak, NATO düzleminde oluşan bu nispi sıcaklık orada, o da bir süreliğine, kaldı. Demokrasi ve hukuk devleti normlarıyla aradaki makas genişlemeye devam etti. Kısaca, NATO zemininde oluşan yakınlık ile bu İttifak'ın varlık sebebini de oluşturan demokrasiler dayanışmasından kopuş daha da görünür duruma geldi.

Ukrayna'daki savaşın, Avrupa Birliği'ni, bu kez jeopolitik saiklerle, aday ülke Türkiye'ye daha yakın davranmaya yöneltmesini beklemek de gerçekçi değildi. Çünkü AB'nin, üyelik perspektifine daha önce mesafeli durduğu

Ukrayna'ya bu kez adaylık yolunu açması yalnızca Avrupa jeopolitiğinin yeni gerçeklerinin galebe çalmasına bağlanamazdı. AB, Ukrayna'yı esasen coğrafi iç içelik ve sosyo-kültürel yakınlık içinde görüyordu. AB, savaşla birlikte Ukrayna'yı, AB'nin doğulu üyeleri manzumesi içinde algılamaya daha yatkın noktaya geldi. Dahası, Ukrayna savaşı AB'nin dikkatini doğrudan ana kıta üzerinde yoğunlaştırdı. Türkiye bağlamında ise, özellikle son on yılda yaşanan kırılma derindi. Türkiye'nin AB'yi bir araya getiren normlardan uzaklaştığı açıktı. Bu durum, zaman ilerledikçe, Türkiye'nin adaylığının baştan yanlış olduğu kanaatinin AB içinde iyice yerleşmesine de yol açıyordu. Kısaca, Rusya'nın saldırganlığı, Türkiye'nin AB tasavvuru dışında tutulmasını sorgulatmadı, hatta belki bu kaniyi pekiştirdi.

Batı ile ilişkilerin karşılıklı dürtüsüyle yürütülmesinin NATO dayanışmasını da etkilemesi çok sürmedi. İsveç ve Finlandiya, jeopolitik kırılmanın doğrudan bir yansıması olarak, uzun tarafsız statülerini terk ettiler ve NATO üyeliğine başvurdular. Bu süreci önce izlemekle yetinen hükümet ileri bir aşamada, iki ülkenin başvurusuna, başta bölücü terör örgütü ve uzantıları olmak üzere, Türkiye karşıtı unsurlara müzahir tutumları somut olarak değişmediği sürece onay vermeyeceğini açıkladı. Türkiye'nin, özellikle İsveç'in tutumundan rahatsızlık duyması ve NATO üyeliği söz konusu olunca, ondan Türkiye'nin güvenliği adına dayanışma ve iş birliği beklemesi meşru idi. Ancak, seçilen yöntemin, daha sonra da görüldüğü gibi, devam eden bir savaşın koşullarında sürdürülebilirliği tartışmalıydı. Daha önemlisi, Türkiye, NATO'nun gücüyle hareket edebilecekken, bütün İttifakı karşısına aldı. Sonuçta, NATO Genel Sekreteri'nin iyi niyet girişimiyle, iki ülkeyle Haziran zirvesi arifesinde sağlanan mutabakat ve belki daha fazlası sessiz diplomasiyle de elde edilebilecek sonuçlardı. Halen hükümetin, İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya katılımlarının TBMM'de onay sürecini yeni bir restleşmeye vardırılmadan yönetme eğiliminde olduğu gözlenmektedir.

Ne var ki, Rusya'nın kanıtlanmış saldırganlığı karşısında NATO savunmasının güçlendirilip genişletilmesinin öneminin içselleştirilmesinde zorlanıldığı da bu şekilde görülmüş oldu. Oysa, İttifak'ın, kuzey coğrafyasında askeri kapasiteleri yüksek bu ülkelerle güçlenmesi, Türkiye'nin güvenliğini de pekiştirir. Türkiye'nin güvenlik kaygılarına ABD ve diğer bazı müttefiklerimizin her zaman duyarlı davranmadığı da gerçektir. Ancak, bunu değiştirmenin yolu İttifak'ın savunma reflekslerinin sorgulanması değil, tersine, işleyişinde ağırlığımızın konulmasıydı.

Rusya bahsinde ise, mevcut iş birliği ve çatışma yumağı ince ve kırılabilir dengelerin gözetilmesini gerektiriyordu. Bu ülkeyle bölgesel ihtilaflarda karşılıklarımızı, operasyonel alanlarımızı kesitirmeyerek yönetmeye çalışıyorduk. Rusya, enerji girdileri ve tahılta başlıca tedarikçimiz olmaya devam ediyordu. İlk nükleer santralimizi kuruyordu. En büyük turist grubu oradan geliyordu. S-400 alımımız ABD ve NATO'yla aramızda sorun olmuştu. Bu da Rusya için iyi bir getiri idi. İki ülkenin liderleri yakın temas ve uyum içinde idiler.

Kamuoyuna hatalı şekilde "tarafsızlık" şeklinde yansıtılmış olan yukarıda özetlenen yaklaşım aslında Rusya'ya karşı, söylemin ötesinde tutum alınmaksızın ilişkilerin kendi seyrinde sürdürülmesinden ve bu sayede temas kanallarının da rahat kullanılmasından ibaretti.

Türkiye'nin Rusya'yla ilişkilerinin müttefiklerimizin çoğunluğunun çizgisinden daha nüanslı olması doğaldır. Ukrayna tahıl mutabakatındaki ve esir değişimindeki rolümüz, aslında jeopolitik gerçekliğin bize sunduğu alanın değerlendirilmesiyle ilgilidir. Ancak, bugünü bu genel önermeden ayıran öge, Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerinin sakıncalı ölçüde iç içe geçmiş olmasıdır.

Zaman ilerledikçe bu insicamsız dengenin uzun soluklu olamayacağı görülmeye başladı. İlk aşamada, Batılı müttefik ve ortaklarımızın, içinde bulunduğumuz koşullarda bizden daha fazlasını beklemedikleri görüldü. Ancak, bu kanaatkâr tutumlarının, Rusya'ya yönelik yaptırımların bizim üzerimizden hafifletilmesine uzun süre göz yumacakları anlamına da gelmediği daha sonra, örneğin Rus bankacılık ödeme sisteminin Türk bankalarınca kabul edilmesinin ikincil yaptırımları tetikleyeceği uyarısıyla, görüldü. Rus şirketlerinin Türkiye'de varlık göstermeleri ABD ve AB tarafından izlenmeye başladı. Türkiye'nin ittifak üyeleriyle uygulamada daha yakın bir çizgiye gelmemesi göze battı. Özellikle içinde bulunduğumuz kış aylarından başlayarak, Rusya'ya karşı alınmış önlemlerin etkinliği ve yaptırımların bunları uygulayanlara getirdiği yükün ağırlığı katı ölçütlerle değerlendirilecektir.

V. Batı ile İlişkilerin Bakiye Odakları: ABD ve Yunanistan

Türkiye'nin ABD ile başlıca anlaşmazlıklarında (öncelikle ABD'nin Suriye'de PYD/YPG'ye desteği, S-400 yaptırımları, Fethullah Gülen'in himayesi, Halk Bankası davası) ilerleme sağlanamadı. Üstelik, ilişkileri daha da sıkıntılı kılan gelişmeler yaşandı. Ukrayna'daki savaş bir taraftan iki ülke arasında müttefiklik ilişkisini öne çıkardı, diğer taraftan ABD'nin NATO'nun doğu kanadındaki üyelerine lojistik erişim ihtiyacı arzideki durumu etkiledi. ABD, Ekim 2021'de Yunanistan'la Ortak Savunma İş birliği Anlaşması'nı akdetmesinin ve Girit'teki askeri varlığını artırmasının ardından, Ukrayna savaşıyla birlikte, Doğu Avrupa'ya erişimini hızlandıracak olması nedeniyle önemi artan Dedeoğaç limanını genişleterek kullanmaya başladı. Bu durum, Türkiye'de hükümet ile Batı'yla ilişkilerimizi karşıtlik üzerinden değerlendiren diğer çevreler tarafından güvenliğimize tehdit olarak görüldü. Yunanistan'ın ise, Türkiye'ye yönelik tahriklerinde daha cüretkar davranmasına zemin hazırladı. Aslında ABD'nin Dedeoğaç'ı tercih etmesi bir yönüyle Türkiye'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni tavizsiz uygulamasının sonucuydu. Bu suretle Karadeniz'in büyük askeri sevkiate imkan vermemesi ABD'yi bir kara koridoru oluşturmaya sevk etti. Konunun diğer ve daha derin yönü ise, ABD'nin Türkiye'den stratejik iş birliği beklentisinin çok azalmış olması ve Güneydoğu Avrupa'da ikinci coğrafi alternatifi kullanmasıydı.

Daha geniş zeminde ise, Doğu Akdeniz'de 2020 yılında yaşanmış zincirleme gerilimler gerek ABD gerek Yunanistan'la ilişkilerimizi olumsuz etkilemişti. Tarafımızdan seçilen yöntem, pozisyonumuzun meşruluğunun algılanmasını güçleştirmişti. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları, Yunanistan'la Ege'deki uyuşmazlıklarımız ve Kıbrıs sorunu üçüncü tarafların gözünde bir yumak haline getirilmişti.

Oysa, bu sorunlar, birbirleriyle yakından bağlantılı olsalar da kendi verileri üzerinden yönetilmelidirler. Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesinde temel sorun, Yunanistan'ın Meis adasının ana kara gibi ve onun önünü kapatacak şekilde etkisi olduğu yönündeki maksimalist tutumudur. Dünyanın diğer bölgelerinde birçok karşılaştırılabilir ihtilaf, tahkim yoluyla, ana kara öncelenecek çözüme kavuşturulmuştur. Bu konuda elimiz güçlüdür ve Meis, Ege manzumesinin dışındadır. Ege sorunlarına ilişkin pozisyonumuz, bu yarı kapalı denizin karmaşık konfigürasyonundan kaynaklanmaktadır. Bizi Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne katılmaktan alıkoyan da metinde bu koşulların gereğince dikkate alınmamış olmasıdır. Dolayısıyla, adaların konumlarına göre (Doğu'dan Batı'ya veya Kuzey'den Güney'e ilerleyerek) yetki alanları oluşturup oluşturmayacaklarına ilişkin ilkesel

tutumumuz Ege için geçerlidir. Keza, Akdeniz'de karasularımızın genişliği, Ege'dekinden farklı olarak 12 mildir. KKTC ile aramızda 2011 tarihli kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması mevcuttur. Ege'ye ilişkin pozisyonumuzu örneğin Girit'in güneyine de teşmil ettiğimiz kanaatini uyandırırsak, üçüncü tarafları Ege politikamızın buradaki çok özel konfigürasyondan kaynaklandığına inandırmamız güçleşir. Kıbrıs sorunu ise siyasi, Ada'nın meşru temsili meselesidir. Üçüncü taraflarla deniz yetki alanları konusu bu parametrenin dışına taşınmamalıdır. Deniz Kuvvetleri unsurlarımız ve araştırma gemilerimizle, meşru haklarımızın "başlangıçtan beri" ve "fiilen" takipçisi olduğumuzu göstermeye devam etmemiz kaçınılmazdır. Ancak bunun, üç konunun her birinin kendi verilerinin ışığında ve verilecek kararlılık mesajının örselenemeyeceği menzillerde yapılması gerekir.

Türkiye'nin bölgesindeki yalnızlığı, demokratik ülkeler topluluğunu bir arada tutan normlardan uzaklaşmasıyla da birlikte değerlendirilmelidir. Yunanistan'la ikili ilişkilerimizin selameti, belki diğer bütün ikili muhataplarımızla olandan daha fazla, çok taraflı düzlemdeki profilimize dayanmaktadır. Batı'da yalnızlaşmamız, bizimle ilişkilerini sıfır toplamı denklem olarak gören Yunanistan için ideal durumdur. Doğal olarak, ABD ve Avrupalı ortaklarımız başta olmak üzere, üçüncü tarafların Yunanistan'la aramızdaki uyuşmazlıklara bulunacak çözümler hakkında keskin tutumları yoktur. İki taraf nasıl bir anlaşmaya varırsa, bu onlar için de makbul olacaktır. Ancak, uyuşmazlıkların çözülemediği ortamda Türkiye güvenilir ortak ve hatta hasım durumuna gelirse, üçüncü taraflar, bölgede Yunanistan'ın sunduğu imkan ve iş birliğinin uzantısı olarak, bu ülkenin ulusal pozisyonuna da yaklaşmaya başlarlar. Karşılıklı sert söylemlerin havada uçuştığı sıralarda Avrupalı ve ABD'li yetkililerin beyanlarında bunun iz düşümleri görülebilmektedir.

Yunanistan Avrupa'yı (ve ABD'yi) daha yakınında ve yanında, Türkiye'yi de onlara uzak gördükçe cesaretleniyor ve sınırlarını zorluyor. Yunanistan Başbakanı Mayıs'ta ABD'yi resmi ziyareti sırasında Türkiye'ye geliştirilmiş F-16'ların satışının onaylanmamasını Kongre'den isteyebildi. Yaz sonunda tanık olduğumuz, Hava Kuvvetleri unsurlarımıza karşı Yunanistan'ın seri halindeki taciz ve radar kilitlemeleri, fırsatçı ve istismarcı tansiyon yükseltme itiyadının yeni örnekleri oldu.

Yunanistan halen Türkiye'yi, üçüncü tarafların egemenliğe tehdit olarak algılayabileceği tepkiler vermesini tahrik etme taktiğini uyguluyor. Bu bakımdan, Türkiye'den gelen "işgal altındaki adalar" gibi genel ve hedefi müphem beyanlar ona koz verdi. Buna bir de askeri hareket imaları eklendiğinde Yunanistan'ın uluslararası sempati toplama işi iyice kolaylaştı.

Oysa, Türkiye ile Yunanistan arasında aralıklarla beliren gerginlikler Ege'deki statükonun istikrarsız bir dengeye dayanmasının sonucudur. Bu istikrarsızlık, iki ülkenin uluslararası hukuk ve antlaşmalarla belirlenmiş egemenlik alanlarının tartışılmasından değil, bu alanlardan neşet eden hakların iki tarafça farklı anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, uyuşmazlık konularına yapılan atıflarda ikisinin birbirine karıştırılmaması gerekir.

Eylül ayında Midilli ve Sisam adalarına ABD menşeli zırhlı araç sevk edildiğinin tespit edilmesi tarafımızdan yine benzer beyanları tetikledi. Yunanistan'ın egemenliğindeki Doğu Ege adalarının Lozan ve Paris Antlaşmaları uyarınca silahsızlandırılmış statülerine uyulması talebimiz tümüyle meşrudur. Ancak bu sebeple Yunanistan'ın bunlar üzerindeki egemenliğinin sorgulandığının ima edilmesi üçüncü tarafları Yunanistan'ı savunmaya imale eder. ABD ve AB'nin, egemenliğin sorgulanamayacağını ve tehdit edilemeyeceğini vurgulayan açıklamaları bu tavrımıza cevaptır. Bu durum, aynı üçüncü taraflardan söz konusu adaların silahsızlandırılmış statüsünü

gözetmelerini istememizi zorlaştırıyor. Tartışma egemenlik üzerinden yapılıncı, Yunanistan da adaları silahlandırırken daha rahat hareket ediyor. Uluslararası toplumun bu bahiste de arkasında durduğunu farz ediyor. Ayrıca, TBMM'nin 1995 Bildirisi'ndeki savaş nedeni uyarısı kararsularının 6 milin ötesine genişletilmesi durumuna ilişkindir. Adaların silahlandırılmasına tepkimizin, Ege'deki istikrarsız dengenin bütününün yönetiminde hak ettiği yerin dışına taşırılmaması gerekir.

Bunun üzerine bir de ABD'nin GKRY'ye askeri malzeme satışı kısıtlamasını yıllık olarak kaldırma kararı gelince Türkiye'de kuşatılmışlık ruh halini kaşıamak kolaylaşıyor.

Dış ilişkilerin, iç gündemle birlikte sürekli bir olağanüstülük ortamının sürdürülmesini gözetken anlayışıyla yönetilmesinin en ağır bedellerinden birini Yunanistan bağlamında ödüyoruz. Dahası, tam da Yunanistan'ın arzuladığı şekilde, bu ülkeyle ilişkilerimizin ABD ve AB ile ilişkilerimizin uzantısı haline gelmesine çanak tutuyoruz. Bu gerilimden Yunanistan daha kazançlı çıkıyor.

VI. Bir Dönemin Getirdikleri

Türkiye - içeride ve dışarıda - çifte olağanüstülük yaşamaktadır. Gergin bir seçim atmosferinde ilerlenmektedir. Bu iç süreç, Ukrayna'da savaşın zamana yayıldığı ve buna bağlı olarak Rusya'nın, bir taraftan yakınında duran ülkeler nezdinde ekonomik, siyasi, askeri yeni açılımlar denediği, diğer taraftan Batı'nın karşısında Asya'da ve ötesinde, Çin'in gücüne de dayanarak, otoriterler arası dayanışmayı teşvik ettiği dış yönelimle örtüşmektedir. Demokrasiden uzaklaşmanın, jeopolitik kırılmada muadil zeminlerle örtüşmesi riski büyümektedir.

Eylül ayında, Türkiye'nin Şanghay İş Birliği Örgütü'nün zirvesine ilk kez Devlet Başkanı düzeyinde katılması bu bağlamda dikkat çekti. ŞİÖ'nün, gevşek yapısıyla Batı'daki kurumsal ilişkilerimizin karşılığı olmadığı esasen biliniyor. Buna karşılık "aile fotoğrafı"nın sembolizmi yüksekti. Cumhurbaşkanı'nın ŞİÖ'ye üyelik hedefini gözettiğini beyan etmesi de içten niyeti konusunda tereddüt bırakmadı.

Ekim ayında Kazakistan'da yapılan Asya İş Birliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı zirvesi sırasında Rusya liderinin Cumhurbaşkanımızla görüşmesinde, Türkiye'nin Rus doğal gazının Avrupa'ya taşınmasında merkez olması düşüncesini dillendirmesi manidardır. Diğer taraftan, Rusya'dan alınan doğal gaz için ödemelerin 2024 yılına ertelenmesinin görüşüldüğü de anlaşılmaktadır.

Çin'de Xi Jinping, beklendiği şekilde, Mao sonrası resmi geleneği kırarak üçüncü kez Komünist Parti liderliğine seçildi. Parti Kongresi'nde merkezîyetçilik ve devlet kapitalizmi ekseninde, uluslararası kuralları da sorgulayabilen, iddialı siyasi, ekonomik ve güvenlik politikaları teyit edildi. Bu gelişmeler, Rusya hakkında tereddütleri artıran otoriter Orta Asya yönetimlerine de dolaylı soluk verdi. Aynı dönemde, İran'da İslamcı rejime karşı gösteriler giderek büyüdü. Doğumuzdaki otoriter rejimlerin duruşu daha keskin bir gündem oluşturuyor. Batıyla ayrışma katsayıları büyüyor.

Yunanistan'la gerilim bu tabloda özel önem kazanıyor. Eskiden bu ülkeyle uyuşmazlıklarımız Batılı müttefik ve

ortaklarımızla normatif ve kurumsal zeminimizin ne Türkiye'de ne de dışarıda sorgulanmasına vesile olurdu. Şimdi durum farklıdır. Türkiye'de azımsanmayacak bir kesim, ABD ve Avrupalı müttefiklerimizin tutumlarını duyarsızlığın ötesinde düşmanca görebiliyor. O ülkelerde ise bu gerilim Türkiye'nin Batı'dan ayrıştığı ve onunla çatıştığı adımlarının bütünü içinde değerlendirilebiliyor. Bu bakımdan, en azından bundan sonra, Türkiye'de hükümetin Yunanistan'la ilişki söyleminin içerik ve ölçüsünün ikili ilişkilerin ötesinde okunması gerekecektir.

Ekim ayında Prag'da, Cumhurbaşkanımızın da katıldığı "Avrupa Siyasi Birliği" zirvesi Türkiye için Avrupa zemininde yeni bir platform oluşturdu. Ancak bu, Avrupa Konseyi üyeliğimiz ya da AB'ye aday statümüz anlamında bir normlar buluşması değildi. Bu platform, Türkiye'nin kendi yönelimine bağlı olarak, kıtayla yakınlaşmasının ya da ayrışmasının belirginleşmesine aracı olabilir.

Peki, bütün olanlardan sonra iç ve dış konulardan toplu bir olağanüstülük gündemi kurgulama eğilimi değişti mi? Hayır. Yalnızca, dışarıda kendi gündemini oluşturma ve gerilim sürdürme kapasitesinin çok azaldığı koşullarda, söyleme dayalı iki-üç sıcak konulu dış politika gündemi oluşturuldu. Gerilim ve başarı hikayeleri birlikte tutuldu. Örneğin, bu yaz başında Yunanistan'la gerilim, İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya adaylıkları ve Suriye'ye operasyon hazırlığı vardı. Daha sonra, Suriye devleti ile siyasi temas ihtimali, Rusya ile Ukrayna arasında rol oynama, tahıl ve esir mutabakatları ve Irak'ta sürdürülen operasyon öne çıkarıldı. Yunanistan da yeniden bunların üzerine geldi. Halen Suriye'nin kuzeyinden güvenliğimize yönelik tehditler ön planda yer alıyor. Cari dış politika pratiğini kabaca birkaç aylık bileşimler içinde görebiliriz.

Ancak, halen bu uygulamada da değişimin işaretleri görülüyor. Bu değişimde sistemik öğeler etkili olabiliyor. Yönetim anlayışının dışarıda sorgulanmadığı mecralar ağırlık kazanıyor.

Olağan koşullarda her muhatapla gündeme gelebilecek maddi iş birliği konuları da bu bağlam içinde daha ileri anlamlar ifade edebiliyor. Örneğin, Rus doğal gazının (sanki kendisi Avrupa'da değilmiş gibi hem de Avrupa'ya) erişim-dağıtım merkezi olunması fikri Batı'yla ilişkilerde bu ülkenin yanında konumlanma boyutunu da kendiliğinden içeriyor.

